

Обществено сътрудничество, добри намерения и стимули

Въпреки, че всяка една от моите статии може да се чете поотделно, нека подчертая от самото начало, че икономиката е много повече от група несвързани понятия. Икономиката осигурява една последователна и мощна рамка за виждане на ред в на пръв поглед несвързани действия на стотици милиони индивиди, които се стремят да подобрят житейската си съдба.

Подобряването на условията е винаги процес на съревнование заради фундаменталния проблем на оскъдността. Всички икономически идеи се коренят в проблема за оскъдността. Независимо колко продуктивни ставаме, винаги ще има граници за това, което можем да постигнем. Всеки индивид се сблъсква с факта, че трябва да избира как да използва времето и талантите си; той прави обикновено това, за да постигне своите лични цели. Никой друг не може да знае толкова много за целите на друг човек, колкото той самият. Така че, докато ние може да не разбираме действията на другите, ние можем да сме сигурни, че те правят най-доброто, което могат, за да реализират своите цели; според тяхната собствена гледна точка те действат рационално.

Силата на икономиката

Но икономиката е повече от разглеждане на това как индивидите подобряват своето благосъстояние. Силата на икономиката идва от факта, че последиците от оскъдността и рационалното вземане на решения ни позволяват да разберем как определени обществени институции правят възможно по-продуктивното сътрудничество между огромен брой хора, всеки от които е заинтересуван най-вече с постигането на по-добър живот. Тази обяснителна сила се връща назад до Адам Смит, който е работил върху връзките между “невидимата ръка” и “Богатството на народите”. Смит е този, който пръв обяснява систематично как обществените институции на свободния пазар насърчават създаването на богатството чрез мотивиране на хората, загрижени за техните собствени интереси, да се държат по начини, които най-добре обслужват интересите на другите.

В някои отношения икономическата професия е напреднала много малко от времето на Адам Смит. Икономистите бяха неефективни в споделянето с обществеността на огромните ползи, които всички ние реализираме от сътрудничеството, насърчавано от свободния пазар или за заплахата за това сътрудничество от политическото влияние на организирани групи с конкретни интереси. В частност, този провал може да бъде обяснен с трудността на задачата. Ползите от пазара са разпръснати толкова нашироко под формата на по-ниски цени, подобрени продукти и по-добри възможности, че имат склонността да остават незабелязани или да бъдат приети за даденост. Тъй като ползите са главно индиректни и непреднамерени резултати от действията на милиони индивиди, хората не успяват да свържат тези ползи с техния източник.

За сравнение, политическите ползи имат склонност да бъдат концентрирани по видим начин и са лесно свързвани с преднамерените действия на определени хора, докато направените вреди се разпределят върху цялата икономика и е трудно да се проследят обратно до причината им. Но икономистите можеха да направят повече за подкрепяне на широко разпространено разбиране и оценяване на икономическите основи. Дори в тяхното преподаване професионалните икономисти имат склонност да се фокусират към “дърветата” от технически детайли, докато пренебрегват впечатляващите “гори” на пазарното сътрудничество и координация.

Но в други отношения икономистите са постигнали голям напредък от Адам Смит. Макар техническите икономически концепции понякога да отклоняват икономистите към аналитични подробности, когато са правилно използвани, тези концепции подобряват нашето икономическо разбиране във важни отношения. Например, концепцията за сравнителните предимства разширява вникването на Адам Смит в ползите от свободната търговия. Идеята за маржинализма /който сред другите неща

пресуши блатото на “трудовата теория на стойността”, в която Смит и Карл Маркс бяха затънали – Маркс повече от Смит/ обяснява широка сфера от икономическата дейност, която повечето хора намират за озадачаваща. Тези и много други икономически концепции могат да помогнат на икономистите по-добре да обяснят силата на пазара да насърчава начин на обществено сътрудничество, невъзможен при която и да е друга система. Споделянето на тази сила толкова широко, колкото е възможно, е един от най-важните приноси, които икономистите могат да направят. Аз ще свържа дискусиата във всяка статия от рубриката обратно към целта за обществено сътрудничество.

Проблемът за постигане на сътрудничество

Въпреки общата вяра, че икономистите се интересуват само от тесни материални грижи, те са предимно заети с обясняване как спонтанният пазарен процес разширява възможността хората да постигат своите цели, независимо какви са те, чрез сътрудничество помежду си. Дали вашата цел е акумулиране на лично богатство, защита на околната среда или подпомагане на нуждаещите се, вие ще бъдете по-успешни, ако можете да си осигурите сътрудничеството на останалите.

Но как си осигурявате това сътрудничество при положение, че съществуват множество конфликтни цели, които хората са решени да преследват? Реформаторите обикновено вярват, че общественото сътрудничество зависи от способността хората да оставят настрана техните тесни лични амбиции /като натрупване на лично богатство/ и да се концентрират върху допринасяне за широки обществени цели /като защита на околната среда или подпомагане на нуждаещите се/. Постигането на повече обществено сътрудничество изисква по-добродетелни хора. Великият икономист Лудвиг фон Мизес обяснява в “Човешкото действие” (виж електронна версия на <http://www.mises.org/humanaction.asp>) /страница 2/:

Ако обществените условия не изпълняват желанията на реформаторите, ако техните утопии излязат неосъществими, грешката е виждана в моралния провал на човека. Обществените проблеми са разглеждани като етични проблеми. Това, което е нужно за създаване на идеалното общество, мислят те, са добри принцове и добродетелни граждани. С добродетелни хора всяка утопия може да бъде реализирана.

За сравнение, добрите икономисти осъзнават, че, независимо от идеята за “добродетелта”, сътрудничеството чрез разделението на труда и размяната – нещото, с което хората са се занимавали дълго преди да съществуват икономисти и морални философи – е това, което създава по-доброто общество.

Добрите намерения не са достатъчни

Без отричане на това, че винаги е желателно хората да се държат “добродетелно”, икономистите я разглеждат до голяма степен като несвързана с общественото сътрудничество в голям мащаб. Опитите да се смени държанието чрез конвенционални морални призови са понякога осуетявани, и дори ако хората са убедени да поставят “интересите на по-голямата общност” над своето, проблемът за знаенето как най-добре да се направи това ще остане.

Икономистите осъзнават, че хората ще се държат последователно по начини, които са едновременно егоистични и в дух на обществено сътрудничество, само когато на пазарните стимули е позволено да възнаградят това поведение. Но това значи, че не просто каквито и да са стимули ще го правят; те трябва да са стимули, които съдържат информация за най-добрия начин на действие. В следващата тема ще разгледам ефекта от стимулите върху човешкото действие.

Превод: Георги Ангелов